

United States Holocaust Memorial Museum

Rozhovor s Aladárom Vitkovičom

RG-50.688.0012.02.02

Vy ste nám spomínali, že pán Altmann bol pokrstený, vy ste pri tom boli, ste boli miništrant.

Áno.

Spomínate si, kedy presne to bolo?

No hovorím, to bolo v tom štyridsiatom druhom roku, ale už v období... to predtým, než brali týchto, hej, do áut. Predtým to bolo, lebo vtedy bol ten dekrét, čo prezident vydal, číslo neviem, že kto, hej, sa dá pokrstiť, tak znamená, že zo zákona ako nemajú právo ho exportovať. No a oni vtedy ho zobrali, ale on... on... viem o tom, že... už neviem, či v Prešove alebo kde to dávali, tie presuny, takže jeho nezobrali, jeho nezobrali potom.

Oni ho zobrali...

No hej.

Do toho transportu a on sa vrátil potom?

No nie, viem o tom, že na základe toho dekrétu ho potom do toho neexportovali.

Aha, a to ste odkiaľ vedeli vy toto?

Prosím?

To ste vedeli odkiaľ? Že nebol vyst'ahovaný?

No po... po... to bolo, to už presne, presne už nemôžem povedať, koľko mesiacov potom, ako už po tej deportácii, som dostal akúsi správu, že ten pán Altmann, že ostal, ale kde ostal, v ktorom meste... Vtedy myslím dávali do Serede či... neviem, hej, či tam, alebo kde to, už ale odvtedy som ho už nevidel.

Hej.

Nikto nevie, čo...

A ten krst, jeho a jeho manželky, bol v tom istom roku, tisíc deväťsto štyridsať dva ste vraveli.

Hej. Hej. Hej, hej, hej, hej, hej. Ale pred deportáciou.

Predtým.

Pred deportáciou, neviem koľko, asi mesiac alebo...

Tak zhruba...

Alebo dva, predtým hej.

Hm.

No, viem, že to bolo cez pracovný deň, nie v nedeľu, tam nikto nebol, len farár, oni dvaja, aj ja bol ako miništrant a ešte jeden. Tam nikto nebol, hej.

Vy ste vedeli nejako dopredu, že čo sa bude diať tu so židmi hanušovskými? Vedelo sa niečo?

Nič, nikto nevedel nič, čo ide, na čo ide, len som sa dopyčul, hej, z rozprávania iných, hej, že idú na práce, do Nemecka či... na práce, ale aké, to nikto nič nevedel, to...

A tie židovské rodiny, ich niekto nejako dopredu upozornil, že budú odtiaľto vyst'ahovaní, aby sa mohli na to pripraviť?

Nie, nikto nevedel, aspoň ja viem, že nikto nevedel nič, lebo sa ľudia rozprávali... Nikto nevedel nič, to prišli, to každý ostal ohúrený. To sa povrávalo, hej, keď už ten dekrét, ako to vláda vydala, že bude, ale nikto nevedel kedy, ako, kto, nikto nevedel, hej.

A to bol aký dekrét?

To neviem toto, či to zákon alebo dekrét, to už neviem. To vláda vydala, to už neviem, či zákon, či dekrét, to už... to už nemôžem povedať, lebo ako chlapec tak som... čo to za zákon... no.

A čo sa hovorilo, že o čom ten dekrét je?

Že majú židov vyst'ahovať preč.

Hm.

Majú vyst'ahovať preč. Ale za akým účelom, nikto nevedel, hej. Nikto to... len dohady boli, že...

Spomínali ste, že sa niektorí vrátili, po vojne. Z tých židov hanušovských. Kto sa vrátil?

No tak hovorím, Grunwald, rodiny Grunwaldov, to boli traja bratia sa vrátili, Grunwaldovi.

Oni sa skrývali?

No oni sa potom skrývali. Niektorí boli pri partizánoch, sa skrývali. Potom pán Vol s rodinou sa vrátil, hej. On mal dcéru i syna, aj manželka sa vrátili hej. Potom ten pán Gold, čo som spomínal, sa vrátil. No táto jeho pani manželka, z koncentráku... No a Chaimič, Chaimovičovci sa vrátili. Oni boli, oni boli ukrytí, ale neviem, či v Remeninách, alebo... Oni predtým, predtým, pred vojnou boli v Remeninách bývali, Chaimovičovci, rodiny, hej, no. A oni ostali, lebo mali starú mamu, už otca nemali, a boli traja bratia, hej, takže tam oni gazdovali. Takže oni sa zachránili. Traja bratia, ten Šimon, čo žije ešte, tamtí už zomreli, aj mama ich. A mama potom, ako sa vrátila, tu... tu potom si vybudovali domček rodinný nový, bývali, no a mama tu je, zomrela, mala vyše deväťdesiat rokov, v Remeninách je pochovaná tam. Na židovskom cintoríne tam majú taký priester.

Takže títo sa vrátili naspäť. Oni dostali naspäť ten majetok svoj?

Ale ktoré myslíte?

Po vojne, tieto židovské rodiny, ktoré sa vrátili?

Áno, áno, áno. Áno, však hovorím, Grunwaldáci potom mali tuto na námestí domy, hej, tam býval jeden, ten druhý jeden, tam ako teraz je obchod na tej... jak je nová pošta tam vzadu, tak tam mali...

tam bývali, a vedľa, hovorím, čo som spomínal, to manžel... jedného manželka, tak tam bol sklad na... na tieto... umelé hnojivá, tak to prerobili na predajňu zeleniny, tam predávali zeleninu, ovocie... Toho Jura najstaršieho, Chaimoviča manželka, tam predávala, bola ako vedúca, hej, predávala tam zeleninu, ovocie, takéto...

Ako ich tu ľudia prijali, keď sa vrátili po vojne?

No tak každý, každý sa tešil, lebo fakticky, skutočne som spomínal, že tu nebol nejaký ten nevraživý medzi ľuďmi, nažívali skutočne, môžem povedať s plnou zodpovednosťou, že nebol nejaký taký vzťah, že by sa boli nejakým pomstili, a tak ďalej... no to.. No a už predsa roky, hodne rokov tu žili, no, a... Navzájom nažívali, lebo hovorím, tu bola chudoba, lebo fabrika nebola, žiadny priemysel, len to čo tu boli remeslá, kováčstvo, potom kolesárstvo, krajčírstvo, také tieto hej... obuvníci čo boli tu. No to čo... to... To boli panské majetky, to bol ten kaštieľ, to malo panstvo, takže tu chodili ľudia z týchto ako, cez... letné obdobie takto obrábať pole, hej, mlátili tam obilie, čo mám aj tie fotky, to... No a potom ten pán Hamza a Marenčín, tak oni mali tiež majetky na...

A títo páni Hamza a Marenčín, vy ste ich nespomínali predtým, to boli tiež židia?

Nie, nie. Nie, nie, oni mali mlyn.

Hm.

Oni mali mlyn, vo veľmi dobrom stave, a tak tam... lebo tam bol aj Tahy, Segy, tam boli také veľkostatky, no. No, tak... dva... lebo boli aj väčší, aj menší. Neboli takí nejakí... ale mali.

Ja sa tu ešte dívam... ešte preruším vás na sekundu, dívam sa tu ešte do mojich poznámok z toho predchádzajúceho nášho rozhovoru, že ste spomínali, že po vojne sa vrátili naspäť ešte aj Friedmann, aj od Fredmannovej rodiny že sa niekto vrátil naspäť...?

Áno, áno, áno. Áno, áno.

Kto sa vrátil?

Už tam krstným menom neviem. ale on tak vyzeral, ako ten pán, čo tu je. Ako by z oka mu vypadol, veľmi inteligentní a veľmi solídny. Potom sa vrátil... to... jeho sestra, čo bola vydatá za pánom Horákom. Pán Horák bol žid, ale on bol zubár. A oni mali potom v Giraltovcích, v Giraltovcích zubnú ambulanciu.

Hm. Takže brat a sestra z Friedmannovskej rodiny sa vrátili.

Áno. A ešte myslím jedna potom, viacej...

Odkiaľ, odkiaľ prišli? Boli v tábore?

No oni boli v tábore, oni boli v tábore, ale ešte myslím, že tam boli dosť viacej týchto súrodencov. Boli... a on potom sa presťahoval myslím do Bratislavy, ale už neviem bližšie. Chodili tak na návštevy tuná, pravidelne.

A ten váš pán zubár, ten doktor Horák...

Hej.

Hej, ste vraveli, že on bol tiež židovského pôvodu.

Áno, áno. Áno.

On bol niekde tiež deportovaný, alebo sa skrýval?

O tom neviem nič, o tom neviem nič, len tá jeho manželka z tých Friedmannových...

Hej.

Dcéra, od toho pána Friedmanna sestra, hej. Oni to boli viaceré dievčatá, také skutočne veľmi pekné, no, aj tak na úrovni, no, že... No a oni sa potom odsťahovali v tej predposlednej várke, čo išli do Izraela, čo tam hej... to... No ešte... ešte môj otec robil, lebo oni mali také tieto, z dreva urobené také, také kontajnery. A otec robil také tie železné pásovanie, aby sa to nerozpadlo, lebo to nakladali na... na lode, do Haify viem že išli, do Haify. No a chodili colníci, čo tam dávajú do týchto, do týchto, hej, kontajnerov, no a otec urobil také železné kovanie, také obruče, hej, že sa to... to robilo. Boli pekné, hej, ako domček, ako kontajner, čo teraz máte, ale z dreva to robili stolári. No a tam kontrolovali, čo aké idú veci, hej. No viete, vtedy bolo také problematické zlato, hej... však niečo išlo, niečo tak, to viem, že... no.

Chcem sa ešte opýtať, lebo jedným okom pozerám do tých mojich poznámok od minula, že vy ste spomínali ešte aj pána Zipsera.

No, pán Zipser áno, a to tiež sa vrátili, aj manželka, aj syn, ten Erwin, ten... sa vrátili.

To bol ten váš spolužiak ten Erwin?

Áno, áno. Áno, áno, to sme chodili tu ešte, hovorím.

Takže oni sa vrátili, celá rodina prišli?

Hej.

A boli... a oni boli... oni ich zobrali vtedy, čo ste vy videli...?

No ja som...

Ten transport?

Nevidel, ja som bol na moste, hej, no a... A vtedy, keď už tá aféra vypukla, už každý mal svojich tých, kde sa ukryl. Ale kde sa ukryli, u koho boli, či...? To boli po tých obciach, hej.

Takže oni sa skrývali?

No áno, áno. Áno, áno, áno, áno. Ale neviem, či Petrovce alebo mimo, lebo to mali zvlášť takých dôverných tých, viete, ako to, no...

Hej.

Oni sa skryli.

A vy ste sa potom s tým Erwinom, s tým vaším spolužiakom bývalým, vy ste hovorili, že ste chodili ešte s ním do školy potom?

No pravdaže, pravdaže, po vojne, pravda.

Aj ste sa niekedy o tom rozprávali, čo sa dialo, aké mali oni skúsenosti?

Sme chodili, lebo oni vyrábali sódovou vodu, v takých tých sifónoch, také sklenené fľaše päťlitrové, alebo dvojlitrové, potom mali také väčšie tieto, na sifón, viete čo...?

Hej, hej.

Sódová voda.

Sódová voda.

Sódová voda, hej, to robili, lebo mali tam krčmu, no a toto dávali hej ako no. Aj tu ľudia brali, hej, do domov, sódu. V takých fľašiach to bolo, sa stlačila. No a my sme sa ako chlapci rozprávali, viete hej, no a reč nebola takto v tých... no to už. Pamätám, hovorím, oni potom, po tej prvej várke, čo išli do Izraela, tak vtedy išli, viem o tom.

Tak oni tiež odišli celá rodina, áno?

Hej, hej, celá rodina, a oni potom ten dom predali, už neviem komu. Viem, že to predali tam, tam ako je stará pošta, a tam vzadu bola ešte jedna budova vedľa, tam bolo takzvané kasíno, tam chodili... karty a takéto, hrať, hej, takí...

To bolo u tých Zipserov, to kasíno?

Hej, hej, to bol dvor, ako je stará pošta, to bol tak, bol dvor a vedľa bolo takzvané kasíno, také že malo pätnásť metrov dĺžku, a tak, a vzadu bola... my to voláme vozareň, to boli také z kameňa vozarne, čo z týchto... z tých Kapušian chodili do tých Slanských hôr na drevo, na siahovicu, aj potom, keď sa robila trať, tak tie pražce, podvaly fakticky, pod koľajnice, to vozili.

Hm.

No a tam išli na obed alebo večer, tam aj prespávali na tých koňoch, a oni tam... občerstvenie alebo také studené jedla, hej, tak večer klobásku...

Áno.

Pripravili.

To mali pre nich...

Alebo keď pršalo, tak tam do nich, do tých vozarňoch, tam s vozmi, s koňmi išli a tam prespávali. A potom išli hej, ráno, na Prešov, aj do Prešova vozili tú siahovicu a drevo, no.

Teraz ako ste spomenuli tú trať, ja som sa dívala do poznámok z nášho minulého rozhovoru, vy ste nám vtedy povedali, že váš otec robil ako kováč, zámočník na tej trati.

Áno, áno. Friedmanna čo zachránil.

Hej, presne toto...

Som vám dal aj ten časopis.

Áno. Môžete nám o tom porozprávať?

No keď sa robila trať Prešov, Vranov, Strážske, to bola firma Ing. Lozorský, Hrabě a Štefanec. To bola akciová spoločnosť pre túto trať, hej. To boli úseky, hej. A môj otec tu, ďalší viadukt od tohto, to sa volá Hrabovec, tam robil kováča, kde robil tie, ostril tie sekáče na kamene, keď kresali kamene, hej, keď obkladali tie piliere. To... to... do hĺbky má, ako je výška toho piliera, tak je do zeme, hej, to je také zvonovité. No to... a on tam otec robil tie, tie skoby také, hej, na upevnené tých trámov, týchto... robil, potom ostril tie krompáče, čo kopali, lebo sa ručne väčšinou robilo, hej. Ostril, no a potom sa roznášalo po úsekoch, tam mal takých ľudí. No a také ďalšie potreby, ktoré bolo treba pre firmu. No a ja som tu od nás, tu tak cez ten kopec, ako vchádzate do Hanušoviec, tak tam, tak cez ten kopec som nosil obed ako chlapčisko. Mali sme obedár, tam s obedárom. A otec mal takú drevenú búdu, hej, tam, na nožný pohon, volá sa to feldšmída, že si dúchalo, hej, do pahreby na uhlie, že by mohol robiť, hej. No a dosť na tom, že vtedy, keď brali týchto do táborov, no a prišiel ten pán Friedmann, neviem, či to bolo z Humenného alebo od Humenného, to už... nie z našich.

Hm.

Ale tu... či by ho nezobral ako za pomocníka, no povedal, že chcel by sa zachrániť, no. No tak ho zobral, no tak tam roznášal tie krompáče na úseku, povedal, že: „Tam a tam odnes,“ hej, ako potupené tieto krompáče alebo tie veci, hej, čo tam bolo treba, tie sekáče na toto, to mal také drevené, ako... ako... nosidlá. No do ruky, ako keď,... hej...

Hm.

Toto bolo železné, hej, tak... také rukoväť na to a tak to nosil, hej. Staré zobral, poškodené, opravil a toto roznášal. No a prišiel tam stavbyvedúci a hovorí, že jeho dať preč. Nie. Že on potrebuje pomocníka, že dobre robí, nič. No tak obstál, obstál, že otec sa ho zastal, a potom mu veľmi poďakoval, že... že fakticky nebol zobratý do koncentráku.

Toto v ktorom období bolo?

No, tridsaťdeväť... štyridsať, v štyridsiatom roku sa začala stavba a v štyridsiatom treťom bola daná do prevádzky. V auguste bola trať sprevádzkovaná. Ešte dostal otec od správy to... taký ružový lístok, zadarmo prvý vlak, keď išiel, tak do Humenného, tak zdarma mal ako... ja som bol ako syn, tak sme išli. No a tu víтали prezidenta Tisa na stanici, a tu mal, ako je parkovisko, vyššie trošku, ako je tam tá reštaurácia, tak tam bola tribúna, rečnil. Ešte pamätám sa, hovoril: „I ty Jano, i ty Juro, zober sekeru a vyrúbaj tie kríky,“ lebo to boli... potok, hej, normálny, neregulovaný. Pamätám, tu rečnil.

A tento pán Friedmann u toho vášho otca, on pracoval ako pomocník celé to obdobie, počas...?

Áno...

Celého času tej stavby?

Áno, to...

Ako dlho tam váš otec pracoval? Ako dlho vy ste mu tam tie obedy nosili?

To bolo... tak on tam robil cez letné obdobie. Aj v zime ešte, keď sa dalo, tak chodil, lebo tam mohol napríklad týždeň, alebo dva, tri, tam... lebo tam týždenne sa robili výplaty, hej.

Hm.

No a keď neprišiel, tak sa nerátalo. Každý týždeň bola obálka, tam koľko zarobil, a toto dostal. No a neviem, koľko to mesiacov to tam bolo, to bolo... to viem, že to bolo už potom, ako už tie transporty odišli. Už ako bolo voľnejšie, tak on potom bol už... odišiel preč, už ho zobrali, hej.

Odišiel sám preč?

No oni tam... to bolo, bolo tu dané tábory také, čo mali rôzne také previnenia, urobili. No a on potom, dali ho do toho tábora, tu... Dost', dost'... tam myslím viacej, ako pol roka bol tam. No že ho dali do toho tábora, kde to tie ostatné, to boli, viem, že to bol zo Senice jeden, jeden... jeden učiteľ a... Vtedy, keď napríklad neplatil výživné alebo mal nejaké priestupky v rodine, tak dali do toho tábora tu, no a v tom kaštieli varili, to bola taká centrálna vývarovňa, a potom vozili na jednotlivé úseky tu, hej, od... od Kapušian, lebo to od Kapušian začali tu stavať tú trať. No a do Kapušian chodil vlak na Bardejov, hej, tam napájali, fakticky od Šarišskej lúky tiež tam tie stanice, to boli novo vybudované tam, vtedy keď tá trať sa robila Prešov, Vranov, Strážske, no takže...

A tento... pán, pokračujte.

No hovorím, že ten pán Friedmann bol tam možno, asi tak pol roka, ešte.

V tom tábore? V tom pracovnom tábore?

Hej, hej, hej.

A on už vtedy ešte pracoval s tým vaším otcom?

Hej, hej, hej, hej. Že s tým, že ho zachránil, že chodil do tábora, viete, tam ako bol ubytovaný, no ale ráno prichádzal aj odchádzal s otcom. No k otcovi chodil.

Hej. A vy ste vraveli, že to tak bolo, že vlastne pán Friedmann prišiel za tým vaším otcom a chcel, aby si ho váš otec zobral ako pomocníka, hej?

On sa dozvedel, hej... Tak viete, ako sa rozpráva medzi tým, no tak sa pýtal, či by nemohol tu pracovať. No tak otec bol tak, no skutočne bol taký no, že chcel pomôcť človeku, ako no, no...

A ten pán Friedmann už vtedy bol v tom tábore, keď on prišiel za vaším otcom?

Hej, no však hej, hej, hej, však z toho tábora, hej.

Áno. Už rozumiem.

Ostatných rozmiestnili, tak čo robili manuálne, hej, s krompáčmi, potom nakladali na vagóny, tie vagóniky, také vyklápacie, také do véčka. No a to potom robili tie násypy, že tú hlinu z tých, tak robili takzvané zárezy, a „kipovali“ (vyklápali) tam, kde mali určené miesto tú hlinu, hej, a potom to ubíjali, aby... jak sa trať robí, hej.

Vy ste sa s ním stretli, s tým pánom Friedmannom?

Ja som sa s ním nestretol, pretože ja som len cez obed nosil. No a on keď napríklad, že dával... že chodil, hej, roznášať tie špice alebo tieto veci, takže som sa nestretol.

Hej.

No a ja som zase... otec ako sa najedol, hej, tak som išiel potom domov.

Takže vy... toto vám váš otec rozprával?

Áno, áno, áno.

Túto príhodu, teda tú situáciu?

Chcem povedať ešte, neviem, či som spomínal, že tu bol pri tom moste, ako robil na druhom úseku, robili tí nemeckí kolonisti, čo tam zostali pri Starej Ľubovni, a oni robili tých kamenárov, čo kresali tie kamene, hej, no a tiež si zavolať jedného toho robotníka a mu do tváre napľul. A otec chytil... a hovorí? „Čo to tu robíš?“ Chcel ho tým udrieť. Že ako to... on sa cítil... tam tí Nemci, to tak na Spiši tam, ako je Stará Ľubovňa, to aj boli oni potom po vojne vyst'ahovaní, tam oni paktovali s Nemcami, hej, a si ani nemôžem... To taká, týchto... nemecká obec.

Ešte sa chcem spýtať, tam pri tej stavbe na tej trati, boli tam, videli ste tam nejakých aj iných židov pracovať?

No ja hovorím, po tom úseku, lebo tam nebolo, lebo to boli úseky, takže tam ja som nemal prístup, viete, ako to stavbárske toto, takže tam ja... len som do dielne ako, do dielne, tam som nešiel, hej, na tie úseky. Tam ako je ten Petič, tam boli baraky, čo tých táboristov tam mali, hej.

To ste videli vy, tie baraky, ten tábor?

No pravda, a bili... každé ráno dvadsaťpäť, musel sa zobliecť do pol pása, sa ukloniť, a prišiel žandár a mali tieto... no, dvadsaťpäť palíc dostal po chrbte.

To sa dalo vidieť, že takto ich bili?

Hm. No tak nie? Však krik, to mali pokrvavené...

A žandári ich strážili?

No, žandári, hej, to bol ako pracovný tábor, no takže... do pol pása sa zobliecť, ukloniť a ten ho tam mastil, dvadsaťpäť rán dostal a...

Vy ste toto videli, ako ich bijú?

Nie, len otec mi povedal.

Otec vám o tom hovoril.

Nie, to nemôžem... som tam nebol, lebo to bolo tu. Lebo k otcovi chodili, hej, potom mal tam dielne, jak je tá obec Podlipníky tam, pri ceste tam boli tiež baraky také, hej. Tu potom mali, ako je tu cintorín v Hanušovciach, pod tým brehom, ako sú teraz cigáni, tak tam boli kancelárie, také drevené baraky. Tam bola správa týchto vecí, viem, že tam bol inžinier Bojov, to bol veľmi rozumný chlap, inžinier, to bol z tých utečencov z Ruska, inžinier Bojov. A u nás býval v tej izbe kde ja bývam. Jeho osobný šofér sa volal Jozef Baluch. Mali tu to auto v tej... ryba, ryba taká ako ryba, to boli tie Tatry, aj ryba to volali. No tak on ho vozil, toho inžiniera Bojeva, aj manželka tu bývala, oproti tu vyše.

A on bol inžinier od tej stavby železničnej?

Tak on bol ako hlavný šéf toho, čo riadil. Viem, že fajčil tie Sivare, hlavu dole, ale veľmi dobrý, aj manželka jeho. Po rusky rozprávali. No a u nás bol, čo zamieraval tú trať, inžinier Kosňovský z Ostravy. U nás tiež bývali, za čas. Potom sa presťahovali do Tisovca a tam robili tú trať ďalej. No

tak on zamieraval, u nás mal takých pomocníkov, čo vytyčovali tie hranice, hej, ako to... trať čo má ísť, tak je to...

Chcem sa ešte opýtať na toho pána Altmanna, pardon, Friedmanna, pána Friedmanna, ktorý pracoval s tým vaším otcom.

No, no, no.

Vy ste vraveli, že jeho nezobrali do transportov, keď išli tu.

Nie, nie, nie.

A čo sa s ním potom stalo?

Neviem, len otec hovoril, že bol v tom tábore, v tom pracovnom, čo som spomínal.

Hej.

No a hovorím, po tých pár mesiacoch hovoril, že už ide preč, dávajú ho preč. Ale nevie bližšie nič, že kde odišiel, čo odišiel, nič sa nestalo. Čiže verím tomu, že po tom, ako tie prvé transporty išli, už nešli ďalšie, to znamená, že musel ostať, hej.

Takže jeho vlastne preložili s tým táborom a s tými ostatnými ľuďmi.

Áno, áno. Áno, áno, áno.

A už potom ste sa nedozvedeli, že čo sa stalo ďalej.

A čo som chcel ešte povedať, ten učiteľ, čo som spomínal, čo bol zo Senice, čo dal manželka... No a taký, taký bol čas, no, také trochu nechutné, títo táboristi, čo tam bývali, boli... most... lebo to bolo horúco... vši dostali. To dačo hnusné, a on si predstavte, čo urobil. Tie dvojdecové fľaše, čo také ploskáče na lieh, hej, tak do toho zbieral tie vši, že to, to, to museli spáliť celý oblek, všetko spodné prádlo, lebo to nenormálne bolo, hovorím, to... keby sa mi to... A on do toho, do tej dvojdecovej tie vši zbieral a povedal, že pošle to na ministerstvo, aby vedeli, ako sa tu žije, no. Toto viem. A jeden, jeden, jeden taborista nezniesol, tak tu ako je naša zastávka, tam na Kl'ak, na vreckovku sa obesil. No, to je také...

A to ste počuli vy, to vám váš otec hovoril tieto veci?

Áno, áno, však otec tam robil. A druhý prípad, jeden prišiel z frontu na dovolenku, vojak, a teraz prišiel domov, mal výzbroj, hej, ozbrojený, no a hovorí, že otec je tu v tábore. No tak prišiel, sa dozvedel, že kde robí, a práve ako tam šiel do tej partie, tak zistil, že... poznal otca, a žandár ho bil.

Vášho otca?

Nie, nie, toho vojaka...

Aha.

Otca. Tak skočil? „Ja hovorím, mne je to jedno, lebo ja idem na frontu naspäť, ale ty žiť tu nebudeš viacej. A hneď otca musíš prepustiť, lebo ja mám tu bodák, ja ťa tu dobijem,“ a tak otca zachránil, no toho vojaka otca, že ho odsťahovali preč.

Tak všeličo sa dialo, hej. Chcem sa vás ešte opýtať, pán Vitkovič, že či tu v Hanušovciach teraz žijú nejaké židovské rodiny.

Nie, ako Chaimovič sa odsťahoval to Košíc, tu nič. Nikto nič. Teraz, toho času niet.

Nie.

Posledný, hovorím, tu bola rodina Chaimovičovcov, oni sa odsťahovali do Košíc. Šimon, hej, robil tu na veľkoobchode, keď ja som tu robil skladníka, tak on s mojou manželkou sa poznal veľmi dobre. Veľmi dobrý človek, aj vôbec celá familia, oni boli takí veľmi pracovití, veľmi dobrí ľudia boli, no. Teraz tu niet, niet, ani jedného.

Chceli by ste ešte niečo doplniť, k tomu, o čom sme sa teraz rozprávali? Čo zatiaľ nebolo spomenuté?

Tak ja myslím, že som všetko, čo mohol, povedal vám, no, tak jak ja som precítil, pretože poznám tu život, veď som sa tu narodil od začiatku, takže, hej no... také...

Ďakujeme, my si to veľmi ceníme, že ste nám porozprávali tieto svoje unikátne spomienky, že ste sa s nimi podelili aj na tejto videonahrávke. Veľmi pekne vám ďakujeme, veľmi si to ceníme.

Ďakujem. No rád by som mimo to hovoril, že do Izraela som rád bol sa raz pozrieť, mne to tiež tak zaujímalo, že predsa taká zem, hej, predsa tam, ako sa hovorí, Svätá zem. No ale viete, že Svätá zem, ale sú problémy, no tak tí ľudia sú takí no.

Tak bez problémov to snád' nie je nikde. No.

Pardon.

<https://collections.ushmm.org>

Contact reference@ushmm.org for further information about this collection